

INSTITUTIONEN FÖR
SPRÅK OCH LITTERATURER

NEJ, ÖVER HUVUD TAGET INTE

En kvantitativ och kvalitativ analys av direkta och indirekta översättningsstrategier i de svenska översättningarna av två minimalistiska danska romaner

Linnea Willig

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Översättarprogrammet
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2016
Handledare:	Kristian Blensenius & Christian Sjögren
Examinator:	Hans Landqvist
Rapport nr:	xx (ifylles ej av studenten/studenterna)

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Översättarprogrammet
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2016
Handledare:	Kristian Blensenius & Christian Sjögreen
Examinator:	Hans Landqvist
Rapport nr:	xx (ifylles ej av studenten/studenterna)
Nyckelord:	Skönlitterär översättning, Vinay och Darbelnet, direkta översättningsstrategier, indirekta översättningsstrategier, dansk skönlitteratur

---

Denna uppsats undersöker på vilket sätt dansk skönlitteratur kan översättas med utgångspunkt i Vinay och Darbelnets direkta och indirekta översättningsstrategier. Uppsatsen avser också att visa hur väl dessa översättningsstrategier går att applicera på översättningar från danska till svenska.

För att uppnå syftet har ungefär sju sidor ur de två danska romanerna *Dette burde skrives i nutid* och *Rødby-Puttgarden* av författaren Helle Helle, med motsvarande sidor i de svenska översättningarna, analyserats utefter Vinay och Darbelnets översättningsstrategier: *lån*, *översättningslån*, *direktöversättning*, *transposition*, *modulation*, *bruksmotsvarighet* och *adaption*.

Resultatet visar att i den största andelen av materialet har direktöversättning eller modulation använts, och resterande översättningsstrategier är sparsamt använda. Undersökningen visar att korta, enkla meningar och dialog oftare tenderar att vara direktöversatta än längre, komplexa meningar.

Dessutom är vissa förändringar i översättningen svåra att placera in i Vinay och Darbelnets kategorier. För att göra modellen mer användbar kan därför definitionernas avgränsningar luckras upp lite vad det gäller både transposition, bruksmotsvarighet och adaption.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
2. Teoretisk bakgrund	3
2.1 Att översätta skönlitteratur	3
2.1.1 Minimalistisk litteratur och Helle Helle	3
2.2 Att översätta från danska	5
2.2.1 Engelska lånord	6
2.3 Vinay och Darbelnets direkta och indirekta översättningsstrategier	7
3. Material och metod	10
3.1 Material	10
3.2 Metod	10
4. Resultat och diskussion	11
4.1 Direkta översättningsstrategier	12
4.1.1 Lån	12
4.1.2 Översättningslån	13
4.1.3 Direktöversättning	14
4.2 Indirekta översättningsstrategier	19
4.2.1 Transposition	19
4.2.2 Modulation	22
4.2.3 Bruksmotsvarighet	27
4.2.4 Adaption	29
5. Sammanfattning, slutsatser och vidare forskning	31
Litteratur	34

1. Inledning

All översättning medför problem. Och det gäller inte minst skönlitterär översättning, som inte enbart ska förmedla information, utan även en känsla och den språkliga estetiken. Vanliga problem vid översättning innefattar kulturella skillnader och skillnader i språklig struktur, och därför kan översättning mellan två närbesläktade språk, såsom danska och svenska, uppfattas som enklare än översättning från andra språk. En vanlig uppfattning är att översättare från danska till svenska i princip kan direktöversätta texten, alltså tillämpa en ord-för-ordöversättning. Till viss del stämmer detta eftersom nära besläktade språk ligger nära varandra både grammatiskt och lexikalt. Men likheten utgör ett problem i sig.

I en översättning från danska kanske inte kulturella skillnader utgör ett stort problem, och språken är så lika att man kan hävda att det endast är olika språk av politiska anledningar. Men översättning från danska medför sin alldeles egna problematik som skiljer sig från problematiken vid översättning från språk som är släkt på längre håll. Och precis som vid andra översättningar måste översättaren använda sig av olika strategier och översättningsstrategier.

I denna studie försöker jag ta reda på hur en översättare kan gå till väga med översättningen av två danska romaner. Jag vill veta om föreställningen om att dansk litteratur bara kan direktöversättas stämmer eller om andra medel används. Genom att applicera de båda översättningsforskarna Vinay och Darbelnets direkta och indirekta översättningsstrategier på översättningarna av två danska romaner ska jag försöka få klarhet i hur översättare kan gå till väga vid översättningar av danska romaner och i vilken grad romanerna kan direktöversättas.

Vinay och Darbelnets modell är dessutom utformad utefter deras undersökning av översättningar från franska till engelska. Denna uppsats avser därför att undersöka om modellen även går att använda för att analysera översättningar mellan två grannspråk, alltså danska och svenska, och om den kan generera några betydande resultat. Och för att ytterligare utmana uppfattningen att danska kan direktöversättas till svenska har två minimalistiska romaner, med korta, enkla meningar, valts ut för undersökningen (se avsnitt 2.1.1).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur väl Vinay och Darbelnets modell med direkta och indirekta översättningsstrategier går att applicera på två nära besläktade språk, i detta fall danska och svenska, då modellen är utformad efter språk ur olika språkfamiljer (franska och engelska). Dessutom är de valda ro-

manerna exempel på minimalistisk litteratur med korta, enkla meningar och få utmärkande stilistiska medel. Denna typ av minimalistiska texter bör lämpa sig för direktöversättning, vilket kan innebära att Vinay och Darbelnets modell inte är till någon hjälp. Dessutom vill jag, genom min analys undersöka om föreställningen om att dansk litteratur kan direktöversättas till svenska stämmer eller om olika översättningsstrategier behövs. I min undersökning kommer jag att besvara följande övergripande frågor:

1. Hur väl går det att applicera Vinay och Darbelnets modell på översättningar från danska till svenska i fråga om minimalistisk litteratur?
2. Vilka översättningsstrategier används vid översättning från danska till svenska utifrån det valda materialet?

2. Teoretisk bakgrund

I detta avsnitt presenteras uppsatsens teoretiska bakgrund. Avsnitt 2.1 diskuterar översättning av skönlitteratur, och information om författaren till materialet och hennes stil presenteras i avsnitt 2.1.1. I avsnitt 2.2 diskuteras översättning från danska till svenska med underavsnittet 2.2.1 om engelska lånord. Till sist presenteras Vinay och Darbelnets direkta och indirekta översättningsstrategier i avsnitt 2.3.

2.1 Att översätta skönlitteratur

Litterär översättning skiljer sig från facköversättning genom att den bl.a. uttrycker subjektiva värden som känslor och åsikter. Allt är inte explicit utskrivet och det finns symbolik i texten som läsarna kan tolka på flera olika plan (Ingo 2007:243). Bassnett (2002:80–81) menar att skönlitterära verk är uppbyggda av komplexa system som relaterar till system utanför romanen. Översättaren måste ha förståelse för hur litteraturen är uppbyggd, för annars fokuserar man endast på vissa delar på bekostnad av andra. Dessutom anser hon att översättaren främst är en läsare och sedan en översättare, och som läsare måste översättaren tolka verket.

Enligt Ingo ska konstprosa fungera på många olika plan. Det ska i översättningen finnas utrymme för tolkningar på en konkret semantisk nivå, en bildlig och symbolisk nivå och en personlig nivå. Översättningen ska också överföra allusioner och konnotationer från källtexten, hela verkets sensmoral, tvektigheter samt ordlekar, och språket ska vara en estetisk upplevelse (Ingo 2007:249). Detta är naturligtvis höga krav på en översättning och på översättare. Dessutom spelar också språket ofta en lika viktig roll som betydelsen i sig i skönlitteratur. Det är en del av njutningen och har ett estetiskt värde (Ingo 1991:38). Därför är det viktigt att översättaren återskapar språkets estetik i översättningen av skönlitteratur.

2.1.1 Minimalistisk litteratur och Helle Helle

Den minimalistiska realismen är en litterär stil som växt fram i Danmark från 1960-talets konstvärld och som blivit stor under 1990-talet. Då utgavs flera minimalistiska noveller med spartanskt språk som endast gav ögonblicksbilder av personers liv. Också punktromaner, som har korta kapitel och stora hål i handlingen tvingar läsaren att själv skapa sammanhang och mening (Forfatterweb [www]). Genom att använda ett precist och fåordigt språk skapas fler möjligheter till olika betydelser och perspektiv som läsaren själv får tolka.

Eftersom de flesta av dessa romaner handlar om ganska ordinära personers vardagsliv finns inte den dramatiska progressionen som vi ofta ser i både litteratur och film. Bunch (2009:101–102) skriver att livet är fullt av små och stora dramor som inte nödvändigtvis lämnar bestående men eller stora förändringar i ens liv. Att vi glömmer och förtränger dessa händelser är ”en helt integreret del af vores måde at leve på”. Detta är precis vad den minimalistiska litteraturen har tagit fasta på.

För undersökningen har två romaner av Helle Helle, *Rødby-Puttgarden* och *Dette burde skrives i nutid*, med respektive översättningar valts ut. Hon är enligt Litteratursiden (www) känd för sin minimalistiska realism. Hon har, efter att ha tagit avstamp i en experimentell och *avantgarde-stil*, skapat en helt egen författarstil. Formen hon använder är stram, och inget onödigt blir kvar i texten. Forfatterweb (www) skriver att Helle skriver nästintill utan adjektiv och istället, genom en precis och nedskrapad prosarealism, lämnar antydningar i texten. Genomgående i hennes romaner är att dramat bubblar under ytan, och det som syns är endast vardagens trivialiteter som hon fångar genom en objektiv realism (Litteratursiden [www]). Hon skriver om vanliga människors vardagsliv och de rutiner de innehåller (Forfatterweb [www]).

Rødby-Puttgarden är en prisbelönt roman som innebar Helle Helles stora genombrott. Den handlar om de två systerarna Jane och Tine, deras liv i en förort till Rødby och arbetet på färjan mellan Rødby och Puttgarden. Romanen har några större genomgående teman, såsom Janes kärleksliv, men handlar framför allt om vardagliga småsaker. Litteratursiden (www) skriver om romanen att ”[i]ntet er for småt til at blive fanget ind i Helle Helles realistiske stil”. Därför beskrivs många små och till synes oväsentliga saker i detalj, som hur systerarna lagar en gungstol eller en arbetsdag på färjan. Romanen knyts samman av scener ur vardagslivet, dialoger och minnen. Den tar sin början efter att systerarnas mor dött och Jane flyttar tillbaka till Rødby efter några år på universitet. Hon flyttar in med sin syster Tine och hennes dotter och får arbete i parfymbutiken på färjan. Sedan får man ur Janes synvinkel följa hennes liv i Rødby, hennes liv med systemen och hennes kärleksliv.

Den andra romanen, *Dette burde skrives i nutid*, utgavs 2011. Den handlar om Dorte som bor utanför Köpenhamn och studerar på KUA (Københavns Universitet Amager). Dorte har sömnproblem och pendlar varje dag med tåget mellan hemmet och storstaden. Hennes största problem är hennes kärleksliv. Hon har endast flyktiga förhållanden med män och vet inte heller vad hon ska leta efter i en man. Som i de flesta av Helles romaner utspelar sig handlingen i små vardagliga händelser, som ger en antydning till vad som sker under ytan. Mycket av romanen består av Dortes tankar och beskrivningar av vad hon gör, men en viktig del är också dialogen med andra, som innehåller många repliker med underliggande meningar som fastnar hos läsaren.

2.2 Att översätta från danska

Att översätta från danska till svenska skiljer sig avsevärt från översättning mellan två mer skilda språk. Det kan utifrån verka enkelt, eftersom språken är så lika, men att översätta mellan två likartade språk medför sin egen problematik. En vanlig fråga är om det ens är nödvändigt att översätta mellan de skandinaviska språken, och i en artikel ställer sig Hægermark (1997) just den frågan. Då många tycker att översatt litteratur bidrar till inställningen att vi är för dumma för att förstå våra grannspråk, anser Hægermark att översatt litteratur mellan grannspråken fungerar som igångsättare och inspiratörer (1997:119–120). Hon menar att översatt litteratur kan fungera som en väg in i t.ex. dansk litteratur när läsaren kanske aldrig skulle ha reflekterat över att läsa romanen på originalspråket. Men hon ser också andra anledningar till att vi inte läser litteratur på våra grannspråk, och framför allt på danska. Hægermark menar att bristen på t.ex. dansk litteratur på originalspråket i svenska bokhandlar bidrar till att vi i Sverige inte läser på danska. Dessutom finns många svenskar som har svenska som andraspråk, för vilka danska och norska är ytterligare två främmande språk. Därtill hör också att vi svenskar, enligt Hægermark, drar oss för att läsa på danska eftersom vi har problem med att förstå talspråket (1997:120).

Vid översättning mellan två så snarlika språk som danska och svenska måste man, enligt Hægermark, vara extra vaksam på de fallgropar som finns. Framför allt brukar man tala om *falska vänner*, eller *farliga likheter* som Hægermark benämner dem, vilka är ord och fraser som på ytan ser ut att vara samma ord (och ofta har samma ursprung) men som har utvecklat olika betydelser eller olika stilnivåer på de olika språken. Ett exempel på den senare är ordet *skifta* som på svenska har en högre stilnivå än danska *skifte*. Om översättare inte är uppmärksam på dessa skillnader, så finns det stor risk att översättare förutsätter att de har förstått det danska ordets innebörd, vilket leder till fel i översättningen (Hægermark 1997:122). Ofta kan man av sammanhanget märka att ordet inte passar in, såsom vid danska *frukost* som motsvarar svenska *lunch*, men inte alltid. Vid översättning mellan två skandinaviska språk måste översättaren alltså vara medveten om vilka ord som är falska vänner och överlag vara extra misstänksam mot ordens betydelser och kontrollera betydelsen hos ord som man tror sig förstå.

Andra skillnader mellan danska och svenska är mer subtila och kräver en viss kulturell förståelse. En sådan är artighetsfraser, som ofta kan låta mer högtravande på svenska när de har en mer avslappnad ton på danska. Hægermark exemplifierar detta med frasen *tak for behagelig samtale* som har en avslappnad ton på danska, medan den närmsta svenska översättningen har en formell ton och enligt Hægermark (1997:122–125) därför bör undvikas i översättningar från danska till svenska.

2.2.1 Engelska lånord

Ytterligare en skillnad mellan svenska och danska är användandet av engelska lånord. Lindgren (2001:267) menar att engelska används i större utsträckning i danska än i svenska och att danskan är mindre benägen att anpassa stavningen av de engelska lånorden än vad svenskan är. Hon har jämfört en svensk översättning av en dansk roman med en svensk originaltext och menar att det förekommer fler engelska lånord i översättningen än i den svenska originaltexten. Detta är alltså något som en översättare av dansk litteratur måste vara medveten om. Översättaren måste också ta ställning till hur de engelska lånorden ska hanteras i översättningen för att det ska bli idiomatisk svenska (Lindgren 2001:267–269).

Lindgren har kommit fram till åtta sätt att hantera olika typer av lånord i översättningen av den roman hon undersökte:

1. Engelska uttryck som behålls i översättningen eftersom de utgör repliker i samtal med icke dansktalande.
2. Engelska uttryck som behålls för att de är vanliga i svenskan och inte har några etablerade, konkurrerande svenska uttryck.
3. Engelska uttryck som behålls eftersom att de är vanligt förekommande i svenska, men som har etablerade konkurrerande svenska uttryck.
4. Engelska ord och uttryck som behålls men är mindre eller inte alls etablerade i svenska.
5. Svenska ord och uttryck har använts när det vore möjligt att använda de engelska.
6. Ord och uttryck där svenskan redan har ett etablerat ord och det engelska är främmande, och det därför inte finns någon valmöjlighet.
7. Uttryck som översättaren hoppar över, utan att betydelse försvinner.
8. Danska uttryck som översättaren har översatt med engelska.

(Lindgren 2001:270–274)

Även om Lindgren för sin undersökning valt en dansk roman som innehåller en högre grad av engelska än normen, så är engelska lånord mer frekventa i danska än i svenska, vilket gör att även översättarna bakom de romaner som undersöks i den här uppsatsen måste ta hänsyn till lånorden. I Lindgrens analyserade roman hade de lånade orden och fraserna, till skillnad från i de aktuella romanerna, en stilistisk effekt (2001:268). Men eftersom engelska lånord är en stor del av modernt danskt talspråk, och till viss del även skriftspråket, måste även översättarna av de romaner som är aktuella här ta ställning till hur engelska låneord ska hanteras.

2.3 Vinay och Darbelnets direkta och indirekta översättningsstrategier

Jean-Paul Vinay och Jean Darbelnet definierar i sitt arbete *Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de traduction* från 1958 (i denna uppsats används dock den engelska översättningen *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* från år 1995) sju olika översättningsstrategier som antingen kan förekomma separat eller tillsammans med en eller flera av de andra. De hävdar att en översättare generellt kan välja mellan två översättningsstrategier, direkt eller indirekt, som i sig innehåller tre respektive fyra mer specifika underkategorier (Vinay & Darbelnets 1995:31). Undersökningen är en komparativ stilistisk analys av franska och engelska, men har enligt Munday (2012:87) fått större spridning än så och har bl.a. inspirerat två liknande analyser av engelsk-spansk översättning, nämligen Vásquez-Ayoras *Introducción a la traductología* (1977) och García Yebras *Teoría y práctica de la traducción* (1982).

Enligt Vinay och Darbelnets överförs innehållet ordagrant från källtext till måltext vid en *direkt översättning*, och det är alltså fråga om en ord-för-ordöversättning. Direkt översättning kan användas när det finns parallella kategorier eller begrepp i de båda språken, men en direkt översättningsstrategi kan också vara till nytta när det inte finns en motsvarighet på målspråket, och det skapas ett tomrum som måste fyllas.

Vinay och Darbelnet listar tre direkta översättningsstrategier: *lån* (eng. *borrowing*), *översättningslån* (eng. *calque*) och *direktöversättning* (eng. *literal translation*). Lån innebär att man lånar in källtextens ord/term i måltexten. Detta är den mest användbara strategin vid en så kallad *lakun* (från latinets *lacuna*, 'hål', 'grop'), dvs. ett semantiskt hål i ett språk när nya företeelser lånas in från andra kulturer. Så har exempelvis *sushi* en gång lånats in i svenskan. Men lån kan också användas för stilistisk effekt och ge kulturell färg till måltexten. Många lånade ord blir till slut en del av målspråkets lexikon och anpassas till målspråket (Vinay & Darbelnet 1995:31–32), såsom *sushi* har gjort i svenskan.

Ett översättningslån är enligt Vinay och Darbelnet en typ av lån, men till skillnad från vid lån översätts varje element ordagrant. Ett exempel från analysen är översättningen *hämtade mig hem* av danska *hemtede mig hjem* där varje element översätts ordagrant och på svenska bildar en främmande struktur. Ett översättningslån kan vara lexikalt eller strukturellt. Vid ett lexikalt översättningslån respekteras målspråkets struktur, men ett nytt uttryck introduceras i målspråket. Ett strukturellt översättningslån, som i exemplet ovan, bevarar däremot källspråkets struktur och introducerar därmed en ny struktur i målspråket. Detta är ett bra medel för att fylla en lakun utan att behöva låna ett ord från källtexten (Vinay & Darbelnet 1995:32–33).

Direktöversättning, eller ord-för-ordöversättning, innebär att man ord för ord översätter texten från källtexten till idiomatiskt korrekt måltext. Detta är enligt Vinay och Darbelnet (1995:33–34) vanligare mellan nära besläktade språk med liknande kulturer.

Det är dock sällan översättare endast kan använda sig av de direkta översättningsstrategierna. Det kan hända att strukturella eller metalingvistiska skillnader försvårar överföringen av vissa stilistiska element vilket gör att en direkt översättning inte är möjlig. Om en direkt översättningsstrategi skulle ge en annan betydelse, inte ge någon betydelse alls, vara strukturellt omöjlig att genomföra eller om uttrycket inte finns eller tillhör ett annat register på målspråket, så kan mer komplexa strategier komma att användas. Dessa är de indirekta översättningsstrategierna. Enligt Vinay och Darbelnet kan dessa verka lite udda vid första anblick, men de ger översättaren full kontroll över översättningen (Vinay & Darbelnet 1995:31, 34–35).

Den första av de indirekta översättningsstrategierna är transposition. Transposition innebär att man i översättningen byter ordklass utan att betydelsen ändras nämnvärt, och kan användas om motsvarande uttryck inte finns på målspråket (eller uttrycks på annat sätt) eller av stilistiska anledningar. Den förstnämnda är en obligatorisk transposition och innebär att det är omöjligt att behålla källtextens struktur, alltså är översättaren tvungen att byta ordklass i förhållande till källtexten. Den andra en valfri transposition där ordklassbytet inte är nödvändigt men kanske fungerar bättre rent stilistiskt. Enligt Vinay och Darbelnet är detta troligen den vanligaste strukturella ändringen som görs av översättare (1995:36, 94).

Den andra indirekta översättningsstrategin, *modulation*, är en förändring i fråga om semantik eller synvinkel (*point of view*) som används om en direktöversättning eller transposition inte blir idiomatisk eller av andra anledningar inte passar in i måltexten. Liksom transposition kan modulation vara obligatorisk eller valfri, men skillnaden mellan dem är mindre än vid transposition eftersom en förändring som tekniskt sett är valfri kan kännas som den enda möjliga lösningen, och kan med tiden också komma att bli obligatorisk (Vinay & Darbelnet 1995:36–37). Modulation är ett brett begrepp som täcker ett stort antal olika typer av förändringar i måltexten. Till exempel kan det handla om att göra någonting konkret abstrakt, eller vice versa, skillnader i aktiva och passiva satser eller det Munday (2012:88) kallar ”change of symbol” där både nyskapande och stelnade metaforer anpassas till en bild som är begriplig i målkulturen.

Den tredje av de indirekta strategierna, *bruksmotsvarighet*, används när samma företeelse eller situation beskrivs med olika strukturella eller stilistiska medel i källspråket och målspråket (Munday 2012:89), såsom engelska *it's raining cats and dogs* motsvaras av svenska *regnet står som spön i backen*. De flesta bruksmotsvarigheter är fixerade i språket i form av idiom, klichéer, ordspråk eller nominal- och adjektivfraser, men även onomatopoetiska ord kan ha

bruksmotsvarigheter: en svensk katt skulle t.ex. låta *mjau* men en engelsk *miaow* (Vinay & Darbelnet 1995:38).

Den fjärde och sista av strategierna, *adaption*, innebär att översättaren skapar en ny situation som kan kännas igen i målspråskulturen när den situation som refereras till i källtexten inte finns i målspråskulturen. Vinay och Darbelnet skriver att *adaption* kan sägas vara en typ av situationell bruksmotsvarighet (Vinay & Darbelnet 1995:39) då översättaren väljer en ekvivalent situation från målspråskulturen.

3. Material och metod

I detta kapitel presenteras uppsatsens material (avsnitt 3.1) och metod (avsnitt 3.2).

3.1 Material

Materialet för undersökningen utgörs av utdrag ur de danska romanerna *Rødby-Puttgarden* (2005) och *Dette burde skrives i nutid* (2011), författade av Helle Helle, vilka ingår i en serie med tre fristående romaner, samt de svenska översättningarna *Rødby-Puttgarden* (2006), som översatts av Håkan Järvå, och *Detta borde skrivas i presens* (2012), som Ninni Holmqvist har översatt. Romanerna har valts ut för undersökningen eftersom de är skrivna på modern danska och i den minimalistiska stil som är så typisk för moderna danska författare. Anledningen till att just verk som kan sägas representera den minimalistiska stilen har valts ut är att den, med sin enkla stil och korta meningar, i teorin bör kunna direktöversättas i ännu större grad än annan dansk litteratur. De analyserade sidorna är 98–100 i *Rødby-Puttgarden*, och motsvarande sidor 114–117 i Järvås översättning, och sidorna 48–51 i *Dette burde skrives i nutid* med motsvarande sidor 46–49 i Holmqvists översättning.

3.2 Metod

Först har en kvantitativ delstudie genomförts för att undersöka i vilken omfattning som de olika översättningsstrategierna har använts av varje översättare. Sedan har en kvalitativ delstudie utförts på utvalda exempel för att analysera möjliga anledningar till användningen av de olika översättningsstrategierna.

För att genomföra studien har Vinay och Darbelnets översättningsstrategier använts för att uppnå syftet att undersöka hur väl den är möjlig att applicera på översättningar mellan närbesläktade språk (se avsnitt 1.1)

Analysen genomförs på enskilda översättningsenheter som placeras in i Vinay och Darbelnets sju kategorier av översättningsstrategier. För att göra en avgränsning har jag utgått från Vinay och Darbelnets definition av en översättningsenhet som ”the smallest segment of the utterance whose signs are linked in such a way that they should not be translated individually” (1995:21). Översättningsenheter kan därför variera i längd från ett ord till en fras eller korta meningar. De delar som är så pass tätt knutna till varandra att de inte kan översättas var för sig utgör en översättningsenhet.

Översättningsenheterna utgör primärmaterialet för undersökningen och kategoriseras utefter Vinay och Darbelnets sju översättningsstrategier. Därefter har

utvalda exempel analyserats för att försöka finna möjliga orsaker till varför en viss översättningsstrategi har använts.

4. Resultat och diskussion

I detta kapitel presenteras och diskuteras uppsatsens resultat. Allra först ges en kvantitativ redovisning av förekomsten av de olika översättningsstrategierna i de båda översättningarna. Avsnitt 4.1 innehåller sedan analysen av de översättningsenheter som översatts med direkta översättningsstrategier. I avsnitt 4.2 presenteras analysen av de översättningsenheter som översatts med hjälp av de indirekta översättningsstrategierna.

I materialet är direktöversättning och modulation de två översättningsstrategier som används mest, följt av lån, bruksmotsvarighet, transposition och adaption och till sist översättningslån. Tabell 1 nedan visar antalet gånger som de båda översättarna har använt sig av varje översättningsstrategi:

TABELL 1. *Antal förekomster av de olika översättningsstrategierna i de båda översättningarna och totalt*

Översättningsstrategi	Järvå	Holmqvist	Totalt
Lån	20	22	42
Översättningslån	1	2	3
Direktöversättning	86	112	198
Transposition	5	0	5
Modulation	98	80	178
Bruksmotsvarighet	23	4	27
Adaption	1	4	5
Totalt	234	224	458

Som framgår av tabell 1 är direktöversättning och modulation de två översättningsstrategier som används mest, med sammanlagt 198 respektive 178 förekomster, vilket motsvarar 43 % respektive 39 % av det totala användandet av översättningsstrategier. Dessa följs av lån som används vid 42 tillfällen, bruksmotsvarighet som används vid 27 tillfällen, och transposition och adaption, vilka återfinns 5 gånger vardera i måltexterna, och översättningslån, som endast används 3 gånger.

Direktöversättning och modulation är enligt resultaten de mest gångbara översättningsstrategierna, med stor marginal. Det är föga förvånande att dessa är de två översättningsstrategier som är mest användbara. Danska och svenska är så pass lika både strukturellt och lexikalt att man kan förvänta sig en högre grad av direktöversättning än i en svensk översättning från t.ex. engelska. Att översättarna har använt sig av översättningsstrategin modulation i så hög grad är inte heller förvånande eftersom strategin är mindre specifik än de andra och innefattar många olika typer av förändringar i texten. Modulation kan användas av

olika anledningar och kan vara obligatorisk eller valfri (se avsnitt 2.3). Tabell 2 nedan visar antalet obligatoriska och valfria modulationer i materialet.

TABELL 2. Antal obligatoriska och valfria modulationer i de båda översättningarna och totalt

Översättningsstrategi	Järvå	Holmqvist	Totalt
Obligatorisk Modulation	22	30	52
Valfri Modulation	76	50	126
Totalt	98	80	178

Tabell 2 visar att antalet valfria modulationer är högre än antalet obligatoriska modulationer, med totalt 126 respektive 52 förekomster. Detta innebär att majoriteten av de tillfällen som modulation har använts kunde översättningsstrategin direktöversättning i stället ha använts.

Siffrorna i tabell 1 och 2 visar också att Järvå använder sig mer av modulation än Holmqvist: 98 gånger utav 234 jämfört med 80 av 224 hos Holmqvist. Holmqvist direktöversätter å andra sidan mer än Järvå. Holmqvist har valt att direktöversätta i 112 av 224 fall, vilket innebär att i 50 % av fallen har Holmqvist valt att använda direktöversättning över andra översättningsstrategier, jämfört med Järvå som använt direktöversättning i 37 % av fallen. Detta tyder på att Holmqvist översätterstil som är mer trogen källtexten än Järvå. Järvå verkar istället ha en mer måltextinriktad översättningsstil då han använder sig av modulation i större grad än direktöversättning, 98 respektive 86 gånger. Järvå använder sig också av bruksmotsvarigheter i större utsträckning än Holmqvist och han en ensam om att använda sig av transposition, vilket ytterligare tyder på en mer målspråksinriktad översättningsstil.

4.1 Direkta översättningsstrategier

I detta avsnitt diskuteras lån i avsnitt 4.1.1, översättningslån i 4.1.2 och direktöversättning i avsnitt 4.1.3. Exempelen från källtexterna är numrerade 1a, 2a, 3a osv. och måltexterna är numrerade 1b, 2b, 3b osv. De exempel som är numrerade 1c, 2c, 3c osv. (och #d i ett fall) är mina egna exempel på direktöversättningar. Partier markerade med fet stil i exemplen visar de särskilt intressanta partierna i varje exempel.

Vid exempel från romanerna anges sidnummer i de utgåvor som finns listade i litteraturförteckningen. Helles romaner kommer att refereras till genom förkortningarna R-P (*Rødby-Puttgarden*) och DBSIN (*Dette burde skrives i nutid*). Översättningarna kommer att refereras till med respektive översättares efternamn.

4.1.1 Lån

Vid jämförelsevis många tillfällen används direkta översättningsstrategier, och bland dessa lån. Det finns olika anledningar till att använda lån, t.ex. för att fylla en lakun eller för att exotisera texten. I dessa översättningar var de lånade orden alltid egennamn, inklusive personnamn, ortnamn och namn på organisationer.

Båda översättarna verkar följa principen att använda det svenska vedertagna namnet om ett sådant finns. Därför översätter Järvå *Rødby* (R-P s. 99) med det vedertagna svenska namnet *Rödby* (Järvå s. 115). Om inte en vedertagen svensk översättning finns, så lånas det danska namnet in. Några exempel på detta är *Øster Voldgade* (DBSIN s. 49, Holmqvist s. 47) och *Rådhuspladsen* (DSBIN s. 50, Holmqvist s. 48) som lånats in i översättningen. Dessa har inte anpassats någonting till svenska utan behåller stavningen med danskt ø och dansk stavning av *pladsen*. Att behålla ortnamn i översättningen kan vara ett försök till att behålla handlingen i Danmark. Eftersom platsen romanerna utspelar sig på, och även förflyttandet mellan platser, är viktiga för romanerna kan det vara att föredra att behålla ortnamn för att tydligt markera att romanerna utspelas i Danmark. En direktöversättning av vissa ortnamn skulle förflytta handlingen mer än andra, och ett exempel är *Nykøbing* (DBSIN s. 50, Holmqvist s. 48). Om det skulle direktöversättas skulle handlingen förflyttas till Sverige eftersom det finns ett *Nyköping* i Södermanland. Även om översättarna hade gjort ett försök att översätta ortnamn som *Øster Voldgade* till *Östra Vallgatan* hade *Nykøbing* alltså fortfarande inte varit möjligt att översätta utan att förflytta handlingen.

Som nämns ovan har även personnamn behandlats som lån vid översättningarna. Av de lånade personnamnen finns namn som används både på svenska och danska, såsom *Tim* (R-P s. 99, Järvå s. 115), *Mona* (R-P s. 98, Järvå s. 114) och *Jan* (DBSIN s. 51, Holmqvist s. 48). När namnen finns och används i båda kulturerna så bör det självklara valet vara att behålla dem, om inte utomstående faktorer spelar in, såsom önskemål från förlaget eller att namnen har någon särskild inbyggd betydelse som inte fungerar på målspråket. Dessa namn kan anses vara direktöversättningar eftersom de finns även i svenska. Trots detta har jag valt att klassificera dem som lån eftersom det faktiskt är de danska varianterna av namnen som används, om mönstret med att behålla namnen i romanen efterföljs.

Andra namn kan vara mer främmande i svensk kultur. Ett exempel är *Aksel* (R-P s. 100, Järvå s. 116) där namnet kan kännas igen men stavningen skiljer sig från svensk stavning. Andra namn är bekanta från andra språk, såsom engelskan, ett exempel på ett sådant är *Jane* (R-P s. 98, Järvå s. 115) som är ett vanligt förekommande namn i engelska och som vi kan känna igen från engelsk tv och film. Det är också ett relativt vanligt namn i Danmark med ca 11 000 bärare, enligt Danmarks statistik (www). Eftersom svenskar ofta är mer bekanta med

engelsk kultur än med dansk känner en svensk läsare troligen igen namnet från engelskan snarare än från danskan. Men det finns också danska namn som kan vara bekanta för en svensk läsare, såsom *Tine* (R-P s. 98, Järvå s. 114) och *Margrethe* (DBSIN s. 49, Holmqvist s. 47). Andra namn är troligen okända för de flesta läsare, såsom *Lauge* (R-P s. 98, Järvå s. 114) och *Hase* (DBSIN s. 49, Holmqvist s. 47) och bidrar, precis som ortnamnen, till att exotisera texten.

4.1.2 Översättningslån

Det var väntat att användningen av direkta översättningsstrategier skulle vara vanlig i materialet. Två så närbesläktade språk ger upphov till mer ord-för-ordöversättningar och ibland lite för direkta översättningar. Vinay och Darbelnets strategi översättningslån kan vara exempel på översättningar som över-satts lite för ordagrant. Det finns dock ytterst få exempel på översättningslån, endast tre stycken totalt. Det första exemplet är från Rödby-Puttgarden:

- (1a) – Har du hovedpine nu?
– Nej, **overhovedet ikke**. (R-P s. 100)
- (1b) – Har du hovedværk nu?
– Nej, **över huvud taget inte**. (Järvå s. 116)

Formuleringen i exempel 1b är inte helt främmande på svenska, eftersom den finns i uttryck såsom *det är över huvud taget inte min ensak*. Men i detta fall, när det är ett svar på om en person i romanen har huvudvärk, hade det kanske varit vanligare att skriva *nej, inte över huvud taget*. Det kan vara så att Järvå vill lägga betoning på *över huvud taget* och därför gett detta led en initial placering, men det är också möjligt att han har påverkats av den danska strukturen och därför valt denna ordföljd på svenska. Ett annat liknande exempel är exempel 2 nedan:

- (2a) Sidst på eftermiddagen kom min far og **hentede mig hjem** til stegte sild... (DBSIN s. 50)
- (2b) Senare på eftermiddagen kom min pappa och **hämtade mig hem** till stekt sill... (Holmqvist s. 48)

Formuleringen i exempel 2b är översättningslån där den danska strukturen har lånats in i den svenska översättningen. Uttrycket *hämta hem* är ett partikelverb, vilka i regel håller ihop på svenska, men så är inte fallet på danska. Enligt Christensen och Christensen placeras partikeln i partikelverb på svenska före objektet, men på danska efter objektet (2005:62), vilket är fallet här. En alternativ, och

mer idiomatisk, översättning hade varit *hämtade hem mig*, som följer den svenska regeln för partikelverb.

4.1.3 Direktöversättning

Som framgår av tabell 1 i början av kapitlet är en stor andel av översättningsenheterna direktöversatta. Att det finns många fall av direktöversättningar i översättningar mellan två närbesläktade språk som danska och svenska är inte oväntat. I översättningarna finner vi också att korta meningar och dialog (som här också består av korta meningar) oftare direktöversätts än längre och mer komplexa meningar. Återigen är detta inte oväntat, då strukturerna mellan de båda språken tenderar att vara mer lika på en basnivå och skillnaderna ofta framkommer vid mer komplexa konstruktioner. Ett exempel på en tydlig ord-för-ordöversättning är exempel 3 nedan:

(3a) Der lå en masse papirer og en halv flaske whisky. (R-P s. 100)

(3b) Där låg en massa papper och en halv flaska whisky. (Järvå s. 117)

I exempel 3b har syntaxen i 3a behållits i översättningen, orden är desamma och det enda som har förändrats är stavningen av de aktuella orden.

Ett annat fenomen som ger upphov till direktöversättning är neologismer. Nyskapande ord i källtexten som inte finns på svenska kan direktöversättas om de är genomskinliga. Ett exempel på en sådan översättning är exempel 4 nedan:

(4a) ...vendte tilbage med undskyldende bryn under den brede **lærerpage**.
(DBSIN s. 48)

(4b) ...återvände med urskuldande ögonbryn under den breda **lärarpagen**.
(Holmqvist s. 46)

Lærerpage är en sammansättning, skapad av källtextförfattaren, och måste hanteras av översättaren på något sätt. Eftersom sammansättningen är genomskinlig och båda fenomenen som beskrivs i sammansättningen även finns i Sverige kan ordet direktöversättas, precis som Holmqvist har valt att göra.

Alla direktöversatta ord är dock inte samma på danska och svenska. I exempel 5 nedan ges exempel på ett ord som skiljer våra ordförråd åt, men ändå räknas som en direktöversättning:

(5a) Vi sidder her, **fordi** du lugtede så utrolig godt den morgen, jeg kørte dig til færgen. (DBSIN s. 101)

(5b) Vi sitter här **för att** du luktade så otroligt gott den där morgonen jag körde dig till färjan. (Järvå s. 117)

Enligt *Den Danske Ordbog* (DDO) används *fordi* som inledning till en bisats som uttrycker en logisk grund eller orsak (www), och de listar även 'eftersom' som en synonym till ordet. Den svenska motsvarigheten *för att* fungerar på samma sätt på svenska; den inleder sambandsbisatser, och har även den synonymen 'eftersom'. Detta gör översättningen till en direktöversättning eftersom *för att* är den närmsta motsvarigheten på svenska i både form och betydelse. Men det är inte alltid lika självklart. Ett ord med mycket mer komplex betydelse visas i exempel 6 nedan.

- (6a) Jeg havde foreslået Danhotel og motellet ude ved motorvejen, og han havde sagt, att jeg **måtte** vælge. (R-P s. 100)
- (6b) Jag hade föreslagit Danhotel och motellet ute vid motorvägen, och han hade sagt att jag **fick** välja. (Järvå s. 116)

Ordet *måtte* är ett danskt hjälpverb som inte har en exakt motsvarighet på svenska. Det är troligen det danska hjälpverb som kan uttrycka flest olika saker. Enligt Cramer och Vive Larsen uttrycker *måtte* tillåtelse såsom svenska *får*, nödvändighet i likhet med *måste* samt uppmaning eller förmodan såsom *bör* på svenska (1999:79). Därför finns det här alternativ till Holmqvists översättning, även om *får* här är den mest troliga betydelsen. Rent kontextuellt skulle översättningen kunna vara:

- (6c) Och han hade sagt att jag **måste** välja.
- (6d) och han hade sagt att jag **bör** välja.

Sammanhanget ger inga tydliga riktlinjer för om det är betydelsen 'får', 'måste' eller 'bör' som avses här. Men eftersom *välja* oftast är någonting man får lov att göra, och inte något man måste eller bör, i alla fall när det handlar om något så trivialt som att välja var man ska dricka kaffe, så är Holmqvist översättning *fick välja* det troligaste alternativet.

Eftersom de båda aktuella språken är så lika varandra strukturellt sett har ett problem uppstått vid kategorisering av direktöversättningar: är direktöversättningar denotativa motsvarigheter (bokstavliga motsvarigheter) eller konnotativa motsvarigheter (semantiska motsvarigheter)? Det finns nämligen vissa ord som finns på både svenska och danska och som betyder samma sak men som har olika stilnivå, i enlighet med Hægermarks resonemang (se avsnitt 2.2). Ett exempel på detta är *inviteret* i exempel 7a nedan:

- (7a) Abel havde **inviteret mig** på eftermiddagskaffe på Søpavillonen... (R-P s. 98)

- (7b) Bender hade **bjudit mig** på eftermiddagskaffe på Søpavillonen... (Järvå s. 114)

Det svenska ordet *invitera* är lite gammaldags och högtravande. På svenska används ordet sparsamt eftersom konnotationerna är mycket formella. *Invitera* skulle eventuellt kunna användas för en inbjudan till t.ex. nobelmiddagen, men inte när man bjuder någon på en kaffe. Till dessa vardagliga inbjudningar används i svenskan istället ordet *bjuda*, vilket konnotativt motsvarar danska *invitere*, och orden används vid samma tillfälle och har samma stilnivå. Så även om detta inte är en denotativ direktöversättning så är det en ord-för-ordöversättning på en konnotativ nivå. Falska vänner, såsom *invitere* och *invitera*, är vanligt bland närbesläktade språk (se avsnitt 2.2) och kan handla om stilnivå, som i exempel 7. I likhet med exemplet ovan kan en falsk vän också vara en synonym till det svenska ordet, vilket illustreras i exempel 8 nedan:

- (8a) Lauge vendte sig og **kiggede** efter os. (R-P s. 99)

- (8b) Lauge vände sig om och **tittade** efter oss. (Järvå s. 115)

Danska *kigge* är en denotativ motsvarighet till svenska *kika*, men används mer frekvent än dess svenska motsvarighet. *Kigge* motsvaras i både betydelse och användning av den svenska synonymen *titta*, vilket troligen är varför Järvå har valt att översätta med *titta* istället för den falska vännen *kika*. Och det är inte endast Järvå som gjort detta val, utan Holmqvist har också vid ett flertal tillfällen översatt *kigge* med *titta*, vilket också tyder på att det är den mest korrekta motsvarigheten.

Det man oftast förknippar men falska vänner är de ord som Hægermark skriver om (se avsnitt 2.2) nämligen ord som ser likadana ut och som har samma etymologiska ursprung men som med tiden fått olika betydelser. I exempel 9 finns en sådan falsk vän:

- (9a) Jeg købte en tørklæde og **viklede** den om halsen ... (DBSIN s. 50)

- (9b) Jag köpte en scarf och **virade** den om halsen ... (Holmqvist s. 48)

Det danska verbet *vikle*, som betyder att 'vira' eller 'sno', är etymologiskt det samma som det svenska ordet *veckla*. Enligt DDO (www) och *Svensk etymologisk ordbok* (www) kommer de båda från tyska *wickeln* 'vira', 'rulla samman. Det danska ordet har kvar den ursprungliga betydelsen medan det svenska ordet har utvecklat en ny betydelse, nämligen 'att vika något i flera varv runt något' (Norstedts svensk ordbok [www]). Det svenska ordet *vira* kommer enligt *Svensk etymologisk ordbok* istället från det norska ordet *vira* och engelskans *wire* och är inte besläktat med *vikle*.

Det är lätt att hamna i fällan med falska vänner som översättare mellan två närbesläktade språk måste man vara extra vaksam mot dessa typer av olikheter. Men om man är allt för misstänksam kan man luras att tro att något är en falsk vän när det i själva verket inte är det. Ett exempel på detta är Holmqvist översättning av *barber* i exempel 10:

(10a) ...der lå et visitkort fra en **barber** i lommen på den. (DBSIN s. 48)

(10b) ... det låg ett visitkort från en **frisör** i fickan på den. (Holmqvist s. 46)

DDOs (www) definition av *barber* är 'en person, oftast en man, som arbetar med att frisera mäns skägg och hår'. En svensk barberare är enligt Norstedts svensk ordbok (www) 'en person som yrkesmässigt ägnar sig åt hårvård, mest för manliga kunder'. Definitionerna av *barber* och *barberare* motsvarar alltså varandra väl och verkar vara motsvarigheter. *Frisör* å andra sidan definieras enligt Norstedts svensk ordbok som en (mans)person som yrkesmässigt ägnar sig åt hårvård (www) och motsvarande *frisör* finns på danska med liknande beskrivning. Eftersom betydelsekomponenten "manliga kunder" saknas är danska *barber* och svenska *frisör* alltså inte ekvivalenter, även om de inte ligger långt ifrån varandra i betydelse. Det är därför heller inte en direktöversättning utan en modulation.

Ett annat problem vid definitionen av direktöversättningar är de engelska lånorden i texten. Enligt Lindgren innehåller danskan fler engelska lånord än svenska, och hon hävdar att man vid översättning måste anpassa antalet engelska lånord i måltexten för att få en idiomatisk svensk text (se avsnitt 2.2). I de aktuella översättningarna finns det färre engelska lånord än i Lindgrens material, men några fall förekommer och måste hanteras av översättaren. Exempel 11 nedan ger exempel på ett vardagligt lånord i danskan:

(11a) Det havde været ude i **weekenden**. (DBSIN s. 51)

(11b) De hade varit ute i **helgen**. (Holmqvist s. 48)

Exempel 11 ovan visar ett engelskt lånord som har blivit etablerat i danskan och intagit en primär position. Enligt DDO används ordet *helg* sällan på danska och har dessutom en lite modifierad betydelse. Lånordet *weekend* är, som syns i exemplet, så pass etablerat att det har infogats i det danska böjningssystemet, något som Lindgren hävdar att danskarna är mindre benägna att göra eftersom de inte anpassar stavningen av lånorden i samma utsträckning som vi gör i svenskan (se avsnitt 2.2). Ordet finns också med i sammansättningar och fasta uttryck vilket också tyder på att ordet har etablerats i danska.

Problemet för översättaren är att samma ord inte är etablerat i svenskan och skulle kännas mycket främmande i den svenska romanen där det är

odramatiskt i den danska. Eftersom ordet inte är etablerat i svenskan så får Holmqvists översättning *helgen* anses vara en direktöversättning då *week-end* är danskans primära ord för veckoslutet och *helg* är svenskans primära ord för samma sak. Men det finns också lånord som finns i både svenska och danska. Ett exempel på ett sådant är *trenchcoat* i exempel 12.

(12a) Jeg fortrød min tynde **trenchcoat**. (DBSIN s. 48)

(12b) Jag ångrade min tunna **trenchcoat**. (Holmqvist s. 46)

Trenchcoat är ett lån från engelska som tagits in av modebranschen för att ge namn på en ny typ av klädesplagg, alltså för att fylla en lakun (se avsnitt 2.3). Det är ett etablerat svenskt ord som inte har några direkta synonymer, och det samma gäller i danska. Därför är en direktöversättning, precis som den Holmqvist gjort, det bästa alternativet här. Holmqvist har här hanterat lånordet i enlighet med Lindgrens andra kategori: att lånordet behålls eftersom det är etablerat även i svenska (se avsnitt 2.2), vilket är det enda valet eftersom ordet inte har några svenska synonymer. Det är dock inte endast i danska som lånord har en prominent roll. I exempel 13 nedan har Holmqvist översatt ett danskt ord med ett engelskt lånord, enligt Lindgrens kategori nummer 8 (se avsnitt 2.2):

(13a) Jeg havde købt den for halvtreds kroner i en **genbrugsforretning**... (DBSIN s. 48)

(13b) Jag hade köpt den för femtio kronor i en **second hand-butik**... (Holmqvist s. 46)

Att använda ett lånord där det inte fanns något sådant i källtexten kan vara ett sätt att kompensera för att översättaren på en annan plats översatt lånordet till svenska, t.ex. för *weekenden*. Men så är nog inte fallet här. Även om *second hand* har flera synonymer, t.ex. *begagnat*, så finns det inga synonymer till *second hand-butik* på svenska utan det engelska lånordet har övertagit betydelsen för just butiker med begagnade saker. Ett liknande fenomen är *antikvariat*, men orden är inte synonyma eftersom ett antikvariat oftast böcker medan en *second hand-butik* ofta har ett mycket blandat utbud av både saker, kläder och möbler m.m.

4.2 Indirekta översättningsstrategier

I detta avsnitt presenteras och analyseras exempel hur på de indirekta översättningsstrategierna används i materialet. I avsnitt 4.2.1 presenteras analysen av transposition, 4.2.2 diskuterar modulation, följt av bruksmotsvarigheter i avsnitt 4.2.3 och adaptation i avsnitt 4.2.4.

4.2.1 Transposition

Till skillnad från Vinay och Darbelnets undersökning, där de fann att transposition var den vanligaste formen av strukturella ändringar som gjordes av översättare (se avsnitt 2.3), finns det endast fem fall av transposition, alltså ordklassbyten i analysmaterialet. I två fall har ordklassbytena gjorts från verb till substantiv:

- (14a) I det hele taget var vejret **skiftet**. (R-P s. 98)
- (14b) Det hade varit **omslag** i vädret. (Järvå s. 114)

I exempel 14 ovan har Järvå skrivit om det finita verbet *skifte* i källtexten till ett substantiv, nämligen *omslag*. Meningen går tekniskt sett att direktöversätta, men det skulle bli en mindre idiomatisk lösning än Järvås. Att skriva om meningen och byta ordklass kan vara ett sätt att undvika den klumpiga direktöversättningen för att bilda en mer idiomatisk svensk mening. Exempel 15 nedan är ytterligare ett exempel på en transposition från verb till substantiv:

- (15a) Nu **fylgte** jeg **munden** og sank og blev varm hele vejen ned gennem kroppen. (R-P s. 101)
- (15b) Nu tog jeg en **munfull** och svalde och kände hur värmen spred sig i hela kroppen. (Järvå s. 117)
- (15c) Nu fyllde jeg munnen och svalde och blev varm hela vägen ned genom kroppen.

I exempel 15 har Järvå använt sig av en sammansättning av *fylgte* 'fyllde' och *munden* 'munnen' i substantivet *munfull*. Detta är inte en självklar transposition eftersom både verbet och substantivet finns med i sammansättningen *munfull*. Om man skulle hävda att detta inte är en transposition, eftersom det inte är ett klart utbyte av endast ett verb till ett substantiv, skulle man kunna placera in det under modulation, då det också sker en semantisk förändring. Men eftersom den semantiska skillnaden är liten, och detta är ett ordklassbyte såväl som en sammansättning i måltexten, räknas fallet in i kategorin transposition. Det finns också exempel på transposition i motsatt riktning, och exempel 16 är ett exempel på en transposition från substantiv till verb:

- (16a) Jeg samlede mit hår i et springvand og gav det godt med **lak**. (R-P s. 98)
- (16b) Jeg satte opp håret i en svinrygg och **sprayade** det rejält. (Järvå s. 114)

(16c) *Jag samlade håret i en tofs och gav det rejält med spray.

I exempel 16 har Järvå, som nämnt, valt ett verb framför ett substantiv. Närmare bestämt har det danska substantivet *lak*, som är en förkortning av *hårlak* som betyder 'hårspray', översatts med det svenska verbet *spraya*. En möjlig anledning till transpositionen är konstruktionen *ge det godt med* som är svåröversatt. Det är ett vanligt danskt uttryck, som kan användas i ett flertal olika sammanhang, men som oftast skapar problem för översättaren då det inte finns ett motsvarande svenskt uttryck med motsvarande användningsområden. I detta fall, som i de flesta fall med denna konstruktion, blir en direktöversättning oidiomatisk, vilket kan ses i exempel 16c. Ytterligare en anledning kan vara att man i svenskan inte gärna använder substantivet *spray* när vi talar om själva händelsen *att spraya*, utan istället föredrar verbet. Substantivet används oftare när man talar om hårspray, t.ex. vilken sort man använder, men när man talar om själva användningen det så föredras verbet, vilket är precis vad Järvå gjort i sin översättning.

Ytterligare ett exempel på en transposition från ett substantiv till ett verb är exempel 17 nedan:

(17a) ... så jeg fik tid til at lægge lidt **makeup** og file negle. (R-P s. 98)

(17b) ...så jag fick tid över att **sminka** mig och fila naglarna. (Järvå s. 114)

(17c) *...så fick jag tid till att lägga lite smink och fila naglarna.

Exempel 17 är en obligatorisk transposition eftersom den inte går att direktöversätta. I svenska kan man inte "lägga lite smink", utan man måste "lägga på" sminket eller, som i detta fall, "sminka" sig. Exemplet är extra intressant eftersom det innehåller ett lånord, så det är inte endast ordklass som bytts ut här utan dessutom har ett lånord bytts ut mot en svensk motsvarighet.

Som nämnt ovan har inte undersökningen visat på något större antal transpositioner, vilket delvis beror på att kategorin är ganska snäv. Det finns flera exempel på snarlika företeelser som inte är rena ordklassbyten men som är mer lika transpositioner än t.ex. modulationer. Ett exempel är exempel 18 nedan:

(18a) Det var heldigvis ikke så meget at lave **på den siste tur**... (R-P s. 98)

(18b) Det var som tur var inte så mycket att göra **sista turen**... (Järvå s. 114)

(18c) Det var som tur var inte så mycket att göra **på den sista turen**.

Återigen har en prepositionsfras ersatts med en nominalfras. I detta fall finns det inte någon semantisk förändring vilket gör att denna fras inte går att placera under modulation eller transposition eftersom den inte uppfyller kriterierna för någon av de två strategierna.

4.2.2 Modulation

Modulation är den indirekta översättningsstrategi som förekommer mest i undersökningens material. Modulation är jämfört med de andra strategierna ett mycket vitt begrepp, som kan innefatta många olika modifikationer i texten, vilket kan vara en anledning till att strategin använts så frekvent. Modulationer kan vara antingen obligatoriska eller valfria. De obligatoriska har framför allt visat sig i undersökningen i form av förändringar i ordföljd, i danska uttryck och i ord utan svensk motsvarighet. Men det finns också en typ av obligatorisk modulation som inte finns på en översättningsenhetsnivå utan först på satsnivå, och det är skillnader i kommateringen. Exempel 19 nedan visar skillnaderna mellan svensk och dansk kommatering:

- (19a) Jeg gav mig god tid hele vejen mod afgangshallen, og da jeg nåede toilet-
tet dernede, gik jeg in og klædte om. (R-P s. 98)
- (19b) Jag tog god tid på mig hela vägen till avgångshallen, och när jag kom
fram till toaletterna slank jag in där för att byta om. (Järvå s. 114)

Dansk och svensk kommatering skiljer sig åt eftersom danskan till viss del har kvar satskommatering medan svenskan har pauskommatering. Detta är inte något som i regel skapar några större problem för översättaren, men som ändå blir en skillnad i måltexten och därför bör diskuteras i samband med modulation.

En vanlig typ av modulation är danska uttryck som inte finns på svenska och därför måste skrivas om i översättningen. Ett vanligt uttryck är det i exempel 20 nedan:

- (20a) ...men jeg **kendte** Albertslundplanen, som vi netop nu skramlede forbi.
(DBSIN s. 49)
- (20b) ...men jag **kände igen** Albertslundplanen som vi just skramlade förbi.
(Holmqvist s. 47)

Det danska uttrycket *kende* betyder enligt DDO 'att ha säker vetskap om' och bland annat 'att veta att någonting existerar eller har existerat'. Det är ett välanvänt ord som inte har någon direkt motsvarighet på svenska. I detta fall handlar det om att hon känner till Albertslundplanen sedan tidigare och därför motsvaras *kende* i detta fall bäst av *känna till*. Holmqvist översättning *känna igen* ger, även om det är mycket nära och passande i sammanhanget, en liten semantisk förskjutning eftersom *känna till* innebär att man är medveten om att något existerar, precis som *kendte*, medan *känna igen* innebär att man i detta fall besökt platsen tidigare och därför vet att det är den man nu ser. Ett annat, liknande uttryck är

adverbialet *slet* som används flitigt i danskan. Uttrycket används bl.a. i nekande satser för att förstärka negationen. Ett exempel på detta är exempel 21 nedan:

- (21a) Jeg var spænt i hele maveregionen, det var **slet ikke** ubehageligt, men lyst til at spise havde jeg ikke. (R-P s. 100)
- (21b) Jag kände mig spänd i hela magtrakten, det var **inte** obehagligt men jag hade ingen matlust. (Järvå s. 116)

I exempel 21 har *slet* uteslutits i översättningen där det alltså endast står *inte* utan förstärkning. Detta gör att negationen i översättningen blir mildare och mindre viktigt i översättningen än i originalet. Även om *slet* inte har någon direkt motsvarighet finns det ord som kan användas för att förstärka en negation även i svenskan. I detta fall hade man t.ex. kunnat översätta med *absolut inte*, *verkligen inte* eller *inte alls* för att lägga lite mer vikt vid negationen, såsom det är gjort i originalet.

En del modulationer är fasta uttryck där det av olika anledningar antingen inte har gått eller där översättaren har valt att inte använda en bruksmotsvarighet. Ett av dessa är uttrycket *mon ikke*, som enligt DDO är ett fast uttryck som betyder 'helt säkert':

- (22a) – Det må have gynet meget i dag, sagde han.
– **Mon ikke.** (R-P s. 100)
- (22b) – Det måste ha gungat en del idag, sa han.
– **Det var inte så farligt.** (Järvå s. 116)
- (22c) – Det måste ha gungat mycket idag, sa han.
– **Helt klart.**

I exempel 22 har översättaren valt att skriva om uttrycket istället för att använda sig av en bruksmotsvarighet. Detta skulle ha kunnat bero på att det inte finns så många bruksmotsvarigheter att välja mellan och att översättaren inte tyckte att någon passade. Men eftersom översättaren verkar ha missuppfattat det danska uttrycket är det svårt att veta varför han har valt att göra som han har gjort. *Mon* är ett danskt adverb som enligt DDO uttrycker osäkerhet eller tvivel, men tillsammans med en negation uttrycker det istället 'att något är mycket troligt', och *mon ikke* är som sagt ett fast uttryck som betyder 'helt säkert'. Översättarens misstag är därför begripligt och inte särskilt konstigt, men det har resulterat i att det som står i måltexten är nästintill motsatsen till det som står i källtexten, vilket är en ganska stor semantisk skillnad. Översättaren hade istället kunnat översätta *mon ikke* enligt exempel 22c, vilket skulle göra exemplet till en bruksmotsvarighet.

Ett antal obligatoriska modulationer beror på att danska ord utan någon svenskt motsvarighet har använts i källtexten, och därför måste förklaras i andra

ord i måltexten. En del är specifika substantiv eller verb och ett exempel på ett sådant ord är *forhave* och *baghave* i exempel 23 och 24.

- (23a) De havde glemt deres picnickurv, den stod halvt inde i buskadset i **forhaven**. (DBSIN s. 48)
- (23b) De hade glömt sin picknickkorg, den stod halvvägs in i buskaget **på framsidan**. (Holmqvist s. 46)
- (24a) Om natten lå jeg igen og stirrede ud i den mørke **baghave**. (DBSIN s. 51)
- (24b) På natten låg jag återigen och stirrade ut i den mörka **trädgården på baksidan**. (Holmqvist s. 49)

Baghave och *forhave* motsvarar engelska *backyard* och *frontyard*, och det är ord som inte har direkta motsvarigheter på svenska. Därför de danska orden förklaras på annat sätt. I översättningarna har Holmqvist löst problemet på två olika sätt. I exempel 23 har hon ersatt *i forhaven* med *på framsidan*, vilket är mer generellt än *forhave*, men specifikt nog för att läsaren ska kunna förstå sammanhanget. I exempel 24 har hon istället översatt *baghave* med *trädgården på baksidan*. Översättningen av *baghaven* är mer specifik och närmare originalet än översättningen av *forhaven*, men båda är väl anpassade för sammanhanget de förekommer i. Att konsekvent översätta t.ex. *forhave* med *trädgården på framsidan* blir ganska klumpigt i en löpande text eftersom det är en relativt lång förklaring av en självklar sak. Därför kan det vara önskvärt att inte använda förklaringen om möjligt. I exempel 23 förklarar det faktum att det finns ett buskage att det är någon form av trädgård, och därför behövs inte ytterligare en förklaring. Men till skillnad från exempel 23 så fyller trädgården en funktion i exempel 24. Att det just är en mörk trädgård personen i romanen stirrar ut i bidrar till en känsla av olustighet och fara, vilket är varför det här är viktigt att explicitgöra att det är en trädgård och ingenting annat.

Många av de främmande orden i materialet är adjektiv och adverb som har med plats och riktning att göra. Ett av dessa är *ovre* i exempel 25 nedan:

- (25a) Abel stod og ventede **ovre** på parkeringspladsen. (R-P s. 99)
- (25b) Bender stod och väntade **på andra sidan** parkeringen. (Järvå s. 115)

Enligt DDO betyder *ovre* 'på en plats en bit bort, oftast på andra sidan av ett område man ska korsa', och det finns inget svenskt ord som direkt motsvarar denna betydelse. *Ovre* måste därför förklaras i andra ord i översättningen, vilket gör detta fall till en obligatorisk modulation. Här har Järvå översatt med *på andra sidan*, vilket är en bra lösning, eftersom den innefattar betydelsen av att vara på andra sidan av någonting man ska passera, och att han står ett stycke

längre bort eftersom läsaren kan anses veta att parkeringsplatser brukar vara en viss storlek.

Ett annat adverb som ofta dyker upp i danskar är *ligefrem*, som enligt DDO används för att uttrycka att 'något är plötsligt, oväntat eller överraskande' eller att 'något förhåller sig som, eller nästan förhåller sig som, beskrivet'. Det finns i materialet två exempel på användningen av *ligefrem*, som illustreras av exempel 26 och 27.

- (26a) Jeg åbnede **ligefrem** hendskerummet og kiggede åbenlyst ind i det. (R-P s. 100)
- (26b) Jag öppnade handskfacket och undersökte det demonstrativt. (Järvå s. 116)
- (27a) Det var blevet koldere, foråret var forsvundet igen, og vejrudsigten lovede **ligefrem** sne i påsken. (R-P s. 98)
- (27b) Det hade blivit kallare, våren var puts väck och man hade hotat med snö till påsk. (Järvå s. 114)

I exempel 26 syftar *ligefrem* på att något händer plötsligt och är överraskande, och i exempel 27 är det istället en bekräftelse på att vädret är dåligt. I båda fallen har ordet fallit bort i översättningen istället för att förklaras eller ersättas med något liknande. Att helt enkelt hoppa över *ligefrem* kan vara en vanlig lösning på problemet, eftersom det inte finns någon klar svensk motsvarighet, och ofta kan det vara svårt att hitta någon motsvarighet alls, såsom i exempel 26. En möjlig översättning skulle kunna vara *plötsligt öppnade jag handskfacket*, men översättningen är inte lika idiomatisk och *plötsligt* är också starkare i sammanhanget än *ligefrem* vilket ger en annan känsla och en annan bild av vad som sker. En möjlig översättning av exempel 27a skulle kunna vara att ersätta *ligefrem* med *dessutom*, som hade fyllt en liknande funktion som *ligefrem* i att bekräfta det dåliga vädret. Till skillnad från *plötsligt* som översättning i exempel 26 skulle *dessutom* även vara en idiomatisk lösning.

Modulationer är inte alltid obligatoriska utan kan användas av flera olika anledningar, såsom att göra måltexten mer idiomatisk. Att ändra om i en översättning genom att använda modulationer kan vara till fördel för måltexten och göra den mer idiomatisk, och dessutom föra den närmare originalet än en direktöversättning. Viss försiktighet måste emellertid utövas vid användning av modulation eftersom risken finns att översättaren gör ändringar som inte stämmer överens med originalet. Ett sådant fall är exempel 28 nedan:

- (28a) Det var blevet koldere, foråret var forsvundet igen, og vejrudsigten **love-**
de ligefrem sne i påsken (R-P s. 98)

- (28b) Det hade blivit kallare, våren var puts väck och man hade **hotat** med snö till påsk. (Järvå s. 114)

I exempel 28 ovan har det positivt laddade verbet *love* (sv. *lova*) bytts ut mot det negativt laddade *hota*. Inte heller i källtexten har *love* en positiv funktion, men att använda *hota* är att explicitgöra *loves* sarkastiska funktion i källtexten, som går helt förlorad i översättningen i och med användningen av *hota*. Ett annat tillfälle där översättningen kanske har blivit lite grövre än källtexten är exempel 29 nedan.

- (29a) Jeg **daskede** til ham, og han grinede og tog fat i min hånd. (R-P s. 101)

- (29b) Jag **bonkade** till honom lätt, han bara skrattade och höll fast min hand. (Järvå s. 117)

Det danska verbet *daske* betyder enligt DDO att ge någon ett lätt slag medan det svenska *bonka* i regel används för hårdare slag och ofta i samband med slagsmål, och det är alltså inte fråga om ett lätt, vänligt slag. Det är inte förvånande att Järvå valt att inte använda den denotativa direktöversättningen *daska*, eftersom det har andra konnotationer än det danska. Ofta förekommer ordet i sammanhang såsom *att daska någon på rumpan*, alltså i ett annat sammanhang än i detta fall. Dessutom har ordet konnotationer med att man slår med öppen handflata och inte knuten hand såsom man ofta väljer att göra när man slår till någon lite lätt på t.ex. armen. Men även om det här var fördelaktigt att översätta med någonting annat än *daska*, så har *bonka* inte nödvändigtvis samma konnotationer som källtextens *daske*, utan där hon i källtexten slår till honom lite lätt ger hon honom ett rejält slag i måltexten.

Modulationer kan alltså ha alla möjliga inverkningar på en text. En modulation kan påverka konnotationerna så att ett slag blir hårdare i måltexten än i källtexten, som i exemplet ovan. Men en modulation kan också ändra en hel menings konnotationer, eller känsla som i exempel 30 nedan:

- (30a) Det var nogle gode, brede hænder. (R-P s. 100)

- (30b) Han hade riktigt breda händer. (Järvå s. 116)

I exempel 30a är känslan som meningen förmedlar nog viktigare än vad som faktiskt står, eftersom det mesta i Helles romaner står mellan raderna (se avsnitt 2.2.1). Enligt Ingo är det viktigt att få med alla möjliga tolkningar i en översättning (se avsnitt 2.1), och i detta fall så följer inte alla tolkningar med i översättningen. Huvudpersonen är på dejt med mannen med händerna, och källtextens formulering innehåller ett visst mått av åtrå i källtexten, men den faller bort i översättningen. I översättningen verkar det som en helt vanlig iakttagelse. Även

om man skulle kunna läsa in känslan av åtrå även i måltexten, så är det långt ifrån lika iögonfallande som i källtexten.

4.2.3 Bruksmotsvarighet

Översättningsstrategin bruksmotsvarighet omfattar ordspråk, fasta uttryck m.m. vilka har ersatts med motsvarande uttryck i målspråket. Danska och svenska delar ett antal sådana ordspråk och uttryck, men inte så många att det skulle saknas bruksmotsvarigheter.

En del vardagliga uttryck har också översatts med bruksmotsvarigheter, ett sådant exempel är exempel 31 nedan:

(31a) **Ellers tak.** Jeg har en aftale. (R-P s. 99)

(31b) **Det var hyggligt,** men jag har bestämt träff. (Järvå s. 115)

På danska används *ellers tak* för att på ett artigt sätt avslå ett erbjudande. Det finns inget svenskt uttryck som har exakt samma funktion. *Tack, men nej tack* har en liknande funktion men är inte lika artigt som det danska uttrycket. Därför har översättaren här fått skriva om till ett av de vanligare uttrycken som man använder på svenskan för att avböja ett erbjudande. Ofta börjar ett sådant avböjande svar med *det var hyggligt/snällt/trevligt* följt av ett *men...* Därför anser jag att detta är en bruksmotsvarighet. Även om uttrycken inte motsvarar varandra bokstavligen så fyller de samma funktion och är båda vanliga sätt att avböja ett erbjudande i respektive språk.

Ett annat uttryck, som är mer inom ramarna för en bruksmotsvarighet är exempel 32:

(32a) Det er ikke sådan. (DBSIN s. 49)

(32b) Det är ingen fara. (Holmqvist s. 47)

Uttrycket i exempel 32a är en variant av uttrycket *ikke være sådan at* som enligt DDO betyder ungefär att *det inte är något som orsakar några större besvär*. Detta uttryck hade inte gått att direktöversätta eftersom *det är inte så* på svenska har en annan betydelse än det danska uttrycket, och snarare är ett svar på något som missuppfattats. Holmqvists översättning *det är ingen fara* är ett vanligt svenskt uttryck, med samma betydelse som det danska uttrycket och kan därför anses vara en bruksmotsvarighet.

Bruksmotsvarigheter kan också vara onomatopoetiska. Detta gäller bland annat för exempel 33:

- (33a) – Måske lugtede du også en lille smule a folie fra den cykel.
– **Årh.** (R-P s. 101)
- (33b) – Och så luktade du nog lite olja från cykeln.
– **Grr.** (Järvå s. 117)

Exempel 33a är ett danskt utropsord som används för att uttrycka irritation, förargelse eller besvikelse. Det svenska *grr* kan även det uttrycka irritation eller förargelse, men sammanhanget måste nog vara mycket specifikt för att det ska uttrycka besvikelse. I detta fall uttrycker nog *årh* förargelse och/eller eventuell besvikelse på ett skämtsamt vis, vilket innebär att *grr* inte fyller samma funktion i måltexten som *årh* gör i källtexten. I vissa fall skulle *grr* kunna vara en bruksmotsvarighet till *årh*, men inte i detta fall.

Vissa översättningar ligger lite mitt emellan bruksmotsvarighet och modulation. Dessa är vanligen inte ordspråk eller fasta uttryck utan speciella sätt att uttrycka sig på som skiljer sig åt mellan språken, såsom kollokationer. Ett exempel på ett sådant är exempel 34 nedan.

- (34a) ... så jeg fik tid til at lægge lidt makeup og **file negle.** (R-P s. 98)
- (34b) ...så jag fick tid över att sminka mig och **fila naglarna.** (Järvå s. 114)

Danskan använder den obestämda pluralformen av *nagel* i uttrycket, medan svenskan använder den bestämda pluralformen. Exemplet ovan är inte ett idiom, kliché eller någon av de kategorier som Vinay och Darbelnets betecknar som bruksmotsvarigheter (se avsnitt 2.3). Men exemplet ovan har mer gemensamt med en bruksmotsvarighet än modulation, eftersom det inte sker någon semantisk förändring i översättningen. Ett annat alternativ är att se detta som en direktöversättning, men eftersom det är en kollokation har uttrycket mer gemensamt med bruksmotsvarigheter. Om Vinay och Darbelnets strategi ska följas till punkt och pricka så passar inte uttrycket in i någon kategori, och det hamnar därmed utanför systemet.

I exempel 35 har Holmqvist ersatt ett danskt uttryck med en anglicism, och även i detta fall är det osäkert om uttrycket kan kallas en bruksmotsvarighet enligt Vinay och Darbelnets kategorisering:

- (35a) Jeg frygtede indimellem, **at han lagde en masse betydning** i min tavshed. (R-P s. 98)
- (35b) Jag var rädd **att han hade läst in en massa** i min tystnad. (Järvå s. 114–115)

Översättningen i exempel 35 är en anglicism som troligen lånats in i svenskan genom ett översättningslån. Uttrycket är inte etablerat i svenskan, och fungerar nog heller inte så bra på svenska. Den svenska översättningens betydelse är

dessutom inte genomskinlig, och därför måste man nog ha vissa kunskaper i engelska för att förstå innebörden av uttrycket. Eftersom uttrycket är en anglicism och inte ett ursprungligt svenskt uttryck är det osäkert om det bör klassas som en bruksmotsvarighet. Men det engelska uttrycket har samma semantiska betydelse som det danska, vilket innebär att det inte är fråga om en modulation. Hade översättningen varit från danska till engelska hade uttrycket varit en solklar bruksmotsvarighet, men eftersom det som sagt inte är ett etablerat svenskt uttryck, utan är ett lån från engelskan, uppfyller det inte Vinay och Darbelnets krav eftersom bruksmotsvarigheter innebär att översättningen ska vara ett motsvarande uttryck på målspråket.

4.2.4 Adaption

Det finns egentligen inga adaptationer i det undersökta materialet enligt Vinay och Darbelnets kategorisering. Enligt dem är adaption när översättaren skapar en ny och välkänd situation på målspråket när företeelsen i källtexten inte kan kännas igen i målspråkskulturen. Antalet företeelser som är så pass främmande är väldigt få mellan Danmark och Sverige, eftersom den danska och den svenska kulturen är väldigt lika. Därför har inga exempel identifierats i detta material. Det finns dock vissa fall som angränsar till adaptationer, och som jag valt att klassa som adaptationer, eftersom de fungerar mer som adaptationer än någon annan kategori enligt Vinay och Darbelnets modell.

De flesta fallen är namn som anpassats till svenska. Ett exempel är *Hovedbanen* (DBSIN s. 50) som i översatts till *centralen* (Holmqvist s. 47) och *Geologisk museum* (DBSIN s. 49) där stavningen har anpassats efter svensk stavning i översättningen *Geologiska museet* (Holmqvist s. 47). Både *hovedbanen* och *Geologisk museum* är generella och vanliga i många länder. Att t.ex. översätta *hovedbanen* till *centralen* förflyttar genom översättningen inte nödvändigtvis handlingen, utan anpassar bara texten efter svenska läsare som har lättare att förstå *centralen* än *hovedbanen*. Eftersom fenomen som geologiska museum och centralstationer finns även i Sverige räknas detta inte enligt Vinay och Darbelnet som en adaption. Ett alternativ hade varit att placera dessa fall i kategorin direktöversättning, men eftersom de är namn fungerar en direktöversättning inte på samma sätt som en direktöversättning av t.ex. ett verb eller ett substantiv. Detta är ännu tydligare med just "centralen" som dessutom nästan fungerar mer som ett vanligt substantiv än ett egennamn, vilket skulle göra det lättare att placera översättningsenheten i kategorin direktöversättning istället för adaption. Men eftersom det fungerar som ett namn har jag valt att istället placera översättningen under adaption.

Ett annat exempel finner vi i Järvås översättning, där han valt att ersätta det danska ordet *springvand* (R-P s. 98) med det svenska *svinrygg* (Järvå s. 114). Båda dessa är frisyrier, men *springvand* innebär att man sätter upp håret i en tofs

mitt på huvudet (som är fontän, danska *springvand*). En *svinrygg* är å andra sidan då man snurrar ihop håret till en avlång ”rulle” på bakhuvudet. Varför Järvå har valt att översätta på detta vis är svårt att säga, men kanske är han inte så uppdaterad vad det gäller damfrisyrer. Att han måste ersätta *springvand* med någonting annat är självklart om han inte vill översätta med *en tofs mitt på huvudet* som hade blivit ganska klumpigt i texten. Men en *svinrygg* är mycket mer ”uppklädd” och mer komplicerad frisyr än en *tofs mitt på huvudet*. Alltså ger översättningen andra konnotationer än källtexten. Framför allt så ger måltexten en bild av att personen i romanen gör sig mycket finare än vad hon faktiskt gör. Att översätta med bara *hästsvans* eller *tofs* hade nog varit mer likt originaltexten.

5. Sammanfattning, slutsatser och vidare forskning

Syftet med denna uppsats var att utvärdera hur två översättare går till väga med översättning av utdrag ur två danska romaner genom att applicera Vinay och Darbelnets direkta (lån, översättningslån och direktöversättning) och indirekta översättningsstrategier (transposition, modulation, bruksmotsvarighet och adaptation). Målet var att undersöka vilka översättningsstrategier som kan användas i en litterär översättning mellan danska och svenska, och hur väl Vinay och Darbelnets modell går att applicera på närbesläktade språk.

Resultaten visar att direktöversättning är den strategi som används mest frekvent i materialet. Det kan förklaras av att danska och svenska är mycket närbesläktade språk och därmed har många lexikala och strukturella likheter, vilket ger upphov till direktöversättningar. Att språken, och kulturerna, är så pass närbesläktade kan också vara en orsak till det låga antalet transpositioner och adaptationer. Dessutom hade korta meningar och dialog, som är typiskt för den minimalistiska stilen (se avsnitt 2.1.1), en tendens att oftare vara direktöversatta än längre, komplexa meningar. Att romanerna är minimalistiska kan ha resulterat i fler direktöversättningar än vad en mer komplex stil hade gjort. Eftersom stilen är enkel kan det dessutom vara så att det i denna undersökning också fanns färre bruksmotsvarigheter än vad det hade funnits i en undersökning av roman med mer komplex stil.

Men det finns även ett stort antal modulationer i materialet. Indirekta översättningsstrategier, såsom modulationer, ger enligt Vinay och Darbelnet översättaren stor kontroll över översättningen (se avsnitt 2.3), vilket kan vara en anledning till det förhållandevis stora antalet modulationer. Översättningsstrategin modulation ger översättaren möjlighet att formulera texten efter målspråket, och därmed skapa en idiomatisk måltext med bra flyt. Eftersom de flesta modulationer i materialet är valfria, och därmed hade kunnat direktöversättas, är detta troligen den mest prominenta anledningen till användningen av modulationer. Dessutom är bra flyt i texten extra viktigt vid skönlitterär översättning vilket kan ha bidragit till ett större antal modulationer. Det stora antalet modulationer kan också förklaras av att det är en mycket bredare kategori än de andra och därför inkluderar många typer av förändringar i texten.

Alla översättningsenheter kunde dock inte tydligt placeras in i de olika kategorierna som Vinay och Darbelnet anger. Det finns t.ex. fall av ”frasklassbyten”, såsom i exemplet med *på den siste tur* (se avsnitt 4.2.1) som i översättningen har gjorts om till nominalfrasen *sista turen*. Denna översättningsenhet passar inte in i någon av de använda kategorierna. De översättningsstrategier som ligger närmast är modulation och transposition, men eftersom det inte skett en semantisk förändring och det inte fråga om är ett ordklassbyte, så går den egentligen inte att kategorisera som någon av dem. Dessa förändringar har dock mer gemensamt med transposition än med modulation eftersom ett ”frasklassbyte”

fyller en liknande funktion som ett ordklassbyte, och innehåller som sagt inte några förändringar på en semantisk nivå.

Det finns också fall som hamnar någonstans mellan översättningsstrategierna bruksmotsvarighet och modulation. Dessa är mestadels kollokationer, såsom i exemplet med att fila naglarna (se avsnitt 4.2.3), men i ett fall också en anglicism: *att han hade läst in en massa i min tystnad* (eng. read something into something). Kollokationer är inte en av kategorierna som Vinay och Darbelnet listar som bruksmotsvarigheter (se avsnitt 2.3), men innebär inte heller en semantisk förändring, och kan därför inte kategoriseras som en modulation. Man skulle kunna argumentera för att kollokationer är konnotativa direktöversättningar och att de därför kan kategoriseras som direktöversättningar. Men faktum är att dessa kollokationer har mer gemensamt med bruksmotsvarigheterna än någon annan kategori. Den aktuella anglicismen kan inte heller kategoriseras som en bruksmotsvarighet enligt Vinay och Darbelnets kategorisering, eftersom anglicismen är främmande på svenska och inte är någon vedertagen svensk motsvarighet till det danska uttrycket.

För att få en mer välfungerande modell skulle översättningsstrategin transposition kunna utökas för att inkludera fler förändringar som liknar ordklassbyten, såsom byten av frastyp. Bruksmotsvarighet skulle i sin tur kunna inkludera fler typer av uttryck, såsom kollokationer. Detta skulle både underlätta kategoriseringen av många översättningsenheter, samt ge en tydligare bild av hur översättarna går till väga när de översätter. Även adaptation skulle kunna utvecklas för att innefatta även sådana ändringar som finns i målspråskulturen, såsom vid exemplet med *centralen* (se avsnitt 2.4.2). Som den är nu fyller inte adaptation någon större funktion vid analyser av översättningar mellan närbesläktade språk. Så om kategorin inte utökas så kan den faktiskt avvaras vid en undersökning av t.ex. danska och svenska.

Förutom problematiken med avgränsandet av vissa kategorier var Vinay och Darbelnets modell mycket användbar för att analysera översättningar från danska till svenska. Vid applicering av modellen på de aktuella romanerna kunde man se att det mestadels är direktöversättning och modulation som används i översättningarna. Den stora andelen direktöversättningar var alltså väntad eftersom språken är närbesläktade, men den kan också tyda på en källspråkstrogen översättningsstrategi. Vid en jämförelse av de två översättningarna kunde man dessutom urskilja att Holmqvist använde sig mer av direktöversättning än Järvå, vilket tyder på att hon tillämpar en mer källspråkstrogen översättningsstrategi, medan Järvås strategi verkar mer målspråksinriktad. Samma tendenser kan vi se i att Järvå använder en större andel indirekta översättningsstrategier än Holmqvist, medan Holmqvist använder fler direkta översättningsstrategier.

Ett problem med appliceringen av modellen på just språkparet danska och svenska är att vid analys av direktöversättningar blir kategorin kanske lite snävare än vid analys av två mer åtskilda språk. Vid analysen är det lätt att endast de denotativa direktöversättningarna räknas som direktöversättningar och att de

konnotativa ses som förändringar eftersom danska och svenska är så närliggande. Även vid hanteringen av synonymer blir kategorin något snävare. Fler synonymer hade troligen räknats som direktöversättningar i en analys av översättningar mellan t.ex. engelska och svenska än mellan danska och svenska, som delar så stor del av ordförrådet.

Att romanerna var minimalistiskt skrivna påverkar antagligen också undersökningens resultat. Eftersom minimalistiska författare använder sig av korta, enkla meningar kan detta ha genererat fler direktöversättningar än vad en mer komplex stil hade gjort. Eftersom stilen är enkel kan det dessutom vara så att det i denna undersökning fanns färre bruksmotsvarigheter än i en undersökning av en mer komplex roman.

Denna fallstudie är ett exempel på hur översättare kan hantera en dansk minimalistisk roman. Det går inte dra några generella slutsatser utifrån undersökningen, men den kan fungera som utgångspunkt för kommande studier och kan utvidgas t.ex. genom undersökningar av stilistiskt komplex dansk litteratur eller andra texttyper. En liknande studie hade t.ex. kunnat göras på översättningar av stilistiskt komplexa danska romaner för att se om andelen direktöversättningar och bruksmotsvarigheter påverkas.

Studien ger även exempel på hur modellen skulle kunna utvecklas, genom att modifiera kategorierna transposition, bruksmotsvarighet och adaptation. En liknande studie skulle kunna genomföras för att testa dessa modifieringar på olika typer av litteratur och mellan andra språkpar.

Litteratur

Primärlitteratur

- Helle, Helle 2005. *Rødby-Puttgarden*. København: Samleren.
- Helle, Helle 2006. *Rødby-Puttgarden*. Översättning av Håkan Järvå. Göteborg: Lindelöw.
- Helle, Helle 2011. *Dette burde skrives i nutid*. København: Samleren.
- Helle, Helle 2012. *Detta borde skrivas i presens*. Stockholm: Norstedt.

Sekundärlitteratur

- Bassnett, Susan 2002. *Translation studies*. New York: Routledge.
- Bunch, Mads 2009. *Samtidsbilleder: realismen i yngre dansk litteratur 1994-2008*. Frederiksberg: Dansk lærerforeningen.
- Christensen, Robert Zola & Christensen, Lisa 2005. *Dansk grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Cramer, Jens & Vive Larsen, Erik 1999. *Dansk som nabosprog: dansk grammatik for svensktalende*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Danmarks statistik. <<http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/navne/HvorMange>>. Hämtad 2016-06-08.
- DDO. <<http://ordnet.dk/ddo>>. Hämtad 2016-05-17.
- Forfatterweb, <<http://www.forfatterweb.dk/oversigt/perioder/minimalisme-i-1990erne>>. Hämtad 2016-04-05.
- Hægermark, Marianne 1997. ”Att översätta från danska – behövs det?”. I: Blomqvist, Lars Erik & Löfgren, Mats (red.), *Något att orda om: tankar kring konsten att översätta*. Stockholm: Norstedt, s. 117–128.
- Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Kundera, Milan 2010. ”En mening”. I: Kleberg, Lars (red.), *Med andra ord: texter om litterär översättning*. Stockholm: Natur & Kultur, s. 285–300.
- Lindgren, Birgitta 2001. ”Guts och ruter – från danska till svenska”, i: Allén, Sture m.fl. (red.), *Gäller stam, suffix och ord: festskrift till Martin Gellerstam den 15 oktober 2001*. Göteborgs universitet, s.266-275.
- Litteratursiden, <<http://www.litteratursiden.dk/forfattere/helle-helle>>. Hämtad 2016-03-27
- Litteratursiden, <<http://www.litteratursiden.dk/analyser/helle-helle-roedby-puttgarden>>. Hämtad 2016-04-05.

- Munday, Jeremy 2012 [2001]. *Introducing translation studies: theories and applications*. 3 uppl. London: Routledge.
- Newmark, Peter 1988. *A textbook on translation*. Hemel Hempstead: Prentice-Hall International.
- Norstedts svensk ordbok*. <<http://service.wordfinder.com/>>. Hämtad 2016-04-13.
- Svensk etymologisk ordbok*, <<http://runeberg.org/svetym/1193.html>>. Hämtad 2016-04-13.
- Vinay, Jean-Paul & Darbelnet, Jean 1995 [1958]. *Comparative Stylistics of French and English A methodology of translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin's Publishing Company.